

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

امام هادی علیه السلام و همه کودکان ایران زمین

با کودکان کودکی کنید

گفتگوی صمیمانه با اهل بیت (علیهم السلام) درباره تربیت کودک

رحمت پوریزدی

سرشناسه : پوریزدی، رحمت، ۱۳۶۵-
 عنوان و نام پدیدآور : با کودکان کودکی کنید: گفتگوی صمیمانه با اهل بیت علیهم السلام در
 باره تربیت کودک / رحمت پوریزدی.
 مشخصات نشر : کرمان: مهرتا، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری : ۵۴ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
 شابک : 978-622-974391-1
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۵۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 عنوان دیگر : گفتگوی صمیمانه با اهل بیت علیهم السلام در باره تربیت کودک.
 موضوع : کودکان -- سرپرستی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها
 موضوع : Religious aspects -- Islam -- Questions and Child rearing -- answers
 رده بندی کنگره : BP۲۵۳/۴
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۶۴۴
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۳۵۱۵۹۳

با کودکان کودکی کنید
 گفتگوی صمیمانه با اهل بیت علیهم السلام درباره تربیت کودک
 رحمت پوریزدی

طراح جلد: محمد علی خانی
 صفحه آرا: سید رضا حسینی
 مدیر هنری و اجرایی انتشارات: محمد مهدی کاربخش راوری
 قطع: جیبی / ۵۴ ص
 نوبت چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۹
 شمارگان: ۱۰۰۰
 ناشر: مهرتا
 کرمان، بلوار کشاورز، نبش کوچه ۹، مجتمع تجاری اداری فولاد (افق)، طبقه دوم، واحد
 ۲۲، تلفن ۰۳۴-۳۲۱۲۵۷۹۱
 کلیه حقوق محفوظ و مخصوص می باشد.
 شابک: 978-622-974391-1
 قیمت: ۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

- دیباجه:..... ۹
۱. برای اولین سوال لطف کنید بفرمائید به چه امید و هدفی تشکیل خانواده بدهیم؟..... ۱۰
۲. فرزند خواهی در نگاه شما چه ثمری دارد؟..... ۱۰
۳. من پنج سال است که از فرزند دار شدن، خودداری کرده‌ام و این، بدان جهت است که همسر من را ناخوش می‌دارد و می‌گوید: به خاطر کمی مال، پرورش آنان برای من سخت است. نظر شما چیست؟..... ۱۱
۴. آیا انتخاب همسر در سعادت و شقاوت فرزند نقشی دارد؟..... ۱۱
۵. آیا رگ و ریشه خانوادگی در تربیت فرزند تأثیرگذار است؟..... ۱۳
۶. به نظر شما چند تا فرزند داشته باشیم خوب است؟..... ۱۴
۷. به نظر شما فرزند پسر خوب است یا دختر؟..... ۱۴
۸. شما توصیه به فرزند آوری می‌کنید حالا بفرمائید بین فرزند صالح و ناشایست فرقی هست؟..... ۱۵
۹. آیا درآمد حلال یا حرام در فرزند تأثیری دارد؟..... ۱۶
۱۰. آیا در دوران بارداری غذای زن در فرزند تأثیرگذار است؟..... ۱۷
۱۱. آیا برای زائو غذایی را سفارش می‌کنید؟..... ۱۸
۱۲. اولین سؤالی پس‌ازاینکه متوجه شدیم کسی بچه‌دار شده چه سوالی می‌تواند باشد؟..... ۱۸
۱۳. چگونه به والدین تولد فرزندشان را تبریک بگوییم؟..... ۱۹
۱۴. اذان و اقامه را چگونه و چه وقت به گوش نوزاد بگوییم؟..... ۲۰
۱۵. کام نوزاد را با چه چیزی بردایم بهتر است؟..... ۲۱
۱۶. چه زمانی برای فرزندانمان نام انتخاب کنیم؟..... ۲۱
۱۷. چرا و چه زمان مناسب است سر نوزاد تراشیده شود؟..... ۲۳
۱۸. عقیقه کردن چه آدابی دارد؟..... ۲۳

۱۹. ختنه کردن چه زمانی مناسب است؟..... ۲۵
۲۱. آیا می‌شود برای نوزاد دایه گرفت؟..... ۲۶
۲۲. لطف کنید داستانی از رفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با نوزادان شیرخوار نقل کنید؟..... ۲۶
۲۳. کودکی داریم که تمام شب را گریه می‌کند و از گریه‌های او خسته و رنجوریم نمی‌دانیم چه کار بکنیم؟..... ۲۷
۲۴. وقتی برای فرزندانمان هدیه می‌خریم اول به دختر هدیه بدهیم یا پسر؟..... ۲۸
۲۵. آیا از کودکان می‌شود عیب‌جویی کرد؟..... ۲۹
۲۶. آیا علم‌آموزی در دوران کودکی اهمیت دارد؟..... ۲۹
۲۷. به نظر شما بهترین هدیه پدر به فرزند چه چیز می‌تواند باشد؟.. ۳۰
۲۸. از دیدگاه شما حق فرزند به گردن پدر و مادر چیست؟..... ۳۱
۲۹. مهم‌ترین چیزهایی که شایسته است به کودک آموزش دهیم چیست؟..... ۳۲
۳۰. لطف می‌کنید مراحل آموزش معارف دین را توضیح دهید؟..... ۳۶
۳۱. از دیدگاه شما زمان تربیت و تأدیب کودک از چه سالی است؟... ۳۷
۳۲. به نظر شما بدترین پدر و بدترین فرزند چه ویژگی دارند؟..... ۳۸
۳۳. سرزنش چه اثراتی در تربیت دارد؟..... ۳۹
۳۴. آیا تربیت باخشم ممکن است؟..... ۳۹
۳۵. گاهی اوقات فرزندم خیلی اذیت می‌کند در این هنگام چه کار کنم بهتر است؟..... ۴۰
۳۶. در چه سنی مناسب است رختخواب‌های فرزندان از یکدیگر جدا می‌شود؟..... ۴۰
۳۷. آیا بوسیدن کودک جز شیوه‌های محبت ورزی است؟..... ۴۰
۳۸. آیا فرزندان برای رفتن به اتاق خواب والدین باید اجازه بگیرند؟... ۴۱
۳۹. آیا هنگام آمیزش والدین کودک می‌تواند داخل اتاق خواب باشد؟ ۴۲

۴۰. در زمینه تربیت کودک کدام عمل نزد خداوند برتر است؟..... ۴۲
۴۱. آیا سلام کردن به کودکان از سنت‌های رسول خدا ﷺ است؟..... ۴۳
۴۲. آیا والدین عاق فرزندان می‌شوند؟..... ۴۳
۴۳. از دیدگاه شما قلمرو محبت به فرزندان تا کجاست؟..... ۴۴
۴۴. آیا عدالت بین فرزندان باید رعایت شود؟..... ۴۵
۴۵. نظرتان درباره وفای به عهده با کودکان چیست؟..... ۴۶
۴۶. نظرتان در مورد شاد کردن کودک چیست؟..... ۴۷
۴۷. نظرتان درباره شیطنیت و بازیگوشی چیست؟..... ۴۸
۴۸. گاهی در بین نماز فرزندم از سر و کول من بالا می‌رود چه کاری انجام بدهم بهتر است؟..... ۴۸
۴۹. آیا در شأن اهل بیت علیهم السلام است که با کودکان بازی کنند؟..... ۴۹
۵۰. شنیده‌ایم رسول خدا ﷺ کودکان را به خاطر پنج ویژگی دوست می‌داشت، لطفاً بفرمائید آن ویژگی‌ها کدامند؟..... ۵۰
۵۱. آیا دعای والدین تأثیری در تربیت فرزند دارد؟..... ۵۱
۵۲. آیا نفرین در تربیت فرزند اثرگذار است؟..... ۵۲
۵۳. برای مصیبت از دست دادن کودک توصیه‌ای بفرمائید..... ۵۲
۵۴. کتاب‌نامه:..... ۵۴

دیباچه:

بی گمان آنچه که والدین به دنبال آن هستند تربیت صحیح و سالم فرزندان و نیز آگاهی از اندیشه و نظر رهبران دینی در این باره است. چرا که والدین خواستار سعادت و خوشبختی فرزند خویش هستند و از طرفی کامل و درست ترین نظر ها نزد کسانی است که از سرچشمه وحی الهی صحبت می کنند.

از این رو در این دفتر کوچک تربیت فرزند را از زمان قبل از بارداری تا هفت سالگی از نگاه اهل بیت علیهم السلام در قالب مصاحبه گرد آوری شد. به امید آنکه این گلبزرگ کوچک منجر به آشنایی و عمل به فرمایشات پیشوایان دینی و نیز سر نخ هایی برای تحقیق و کنکاش بیش تر باشد. و از خوانندگان هوشیار و هوشمند خواستارم تا کاستی ها را بر بنده ببخشایند و صمیمانه منتظر نقد ها و پیشنهادهای سازنده هستم.

ryazdi۱۳۹۵@gmail.com

محرم/۱۳۹۹

الحمد لله رب العالمین

۱. برای اولین سوال لطف کنید بفرمائید به چه امید و هدفی تشکیل خانواده بدهیم؟

نباید چیزی شخص باایمان را از تشکیل خانواده بازدارد؛ { زیرا با ازدواج } امید می‌رود خداوند، فرزندی روزی او گرداند که زمین را با { گفتن } «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» گران بها سازد.^۱

علاوه بر آن تشکیل خانواده مایه فزونی روزی شماست.^۲

۲. فرزند خواهی در نگاه شما چه ثمری دارد؟

هر چیزی میوه‌ای دارد و میوه‌ی دل، فرزند است.^۳ در خانه‌ای که کودک در آن نباشد، هیچ برکتی در آن نیست.^۴ فرزند مایه‌روشنی چشم و شادی قلب است.^۵ هیچ‌یک از شما نباید فرزند خواهی را

۱. رسول خدا ﷺ: مَا يَمْنَعُ الْمُؤْمِنَ أَنْ يَتَّخِذَ أَهْلًا لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَهُ نَسَمَةً تُثْقِلُ الْأَرْضَ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۳۸۲.

۲. رسول خدا ﷺ: اتَّخِذُوا الْأَهْلَ فَإِنَّهُ أَرْزَقُ لَكُمْ. کافی، ج ۵، ص ۳۲۹.

۳. رسول خدا ﷺ، كنز العمال، ج ۱۶، ح ۴۵۴۱۵.

۴. رسول خدا ﷺ: بيت لا صبيان فيه لا بركة فيه؛ نهج الفصاحه، ح ۱۰۹۶.

۵. رسول خدا ﷺ: اَطْلُبُوا الْوَلَدَ وَ التَّمَسُّوهُ فَإِنَّهُ قُرَّةُ الْعَيْنِ وَ رِيحَانَةُ الْقَلْبِ. مكارم الاخلاق، ص ۲۲۴.

ترک کند؛ چراکه وقتی انسان بمیرد و فرزندی نداشته باشد، نامش از میان می‌رود.^۱ و کسی خوشبخت است که نمیرد تا این که جانشینی از {نسل} خود را ببیند.^۲

۳. من پنج سال است که از فرزند دار شدن، خودداری کرده‌ام و این، بدان جهت است که همسر من را ناخوش می‌دارد و می‌گوید: به خاطر کمی مال، پرورش آنان برای من سخت است. نظر شما چیست؟^۳

بچه‌دار شو؛ چراکه خداوند روزی آنان را می‌دهد.^۴

۴. آیا انتخاب همسر در سعادت و شقاوت فرزند نقشی دارد؟
بله. همسری که امروز برای خویش انتخاب می‌کنید در حقیقت مادر فرزندان شما است و مادر نقش فراوانی در سعادت و شقاوت فرزند

۱. رسول خدا ﷺ، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۴۶۹.

۲. امام کاظم علیه السلام، کافی، ج ۶، ص ۴.

۳. به نقل از بکر بن صالح به امام کاظم علیه السلام نامه نوشتیم: من پنج ساله... کافی، ج ۶، ص ۳.

۴. «اطْلُبِ الْوَلَدَ؛ فَإِنَّ اللَّهَ - عَزَّ وَ جَلَّ - يَرْزُقُهُمْ». کافی، ج ۶، ص ۳.

دارد. از این رو هر زمان خواستید ازدواج کنید دو رکعت نماز بخوانید

و خدا را سپاس بگویید و این دعا را بخوانید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ فَقَدِّرْ لِي مِنَ النِّسَاءِ أَعْقَهُنَّ فَرْجاً وَ أَحْفَظَهُنَّ لِي فِي نَفْسِهَا وَ فِي مَالِي وَ أَوْسَعَهُنَّ رِزْقاً وَ أَعْظَمَهُنَّ بَرَكَهً وَ قَدِّرْ لِي وَلَداً طَيِّباً تَجْعَلْهُ خَلِفاً صَالِحاً فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَمَاتِي؛

بار الها! من می‌خواهم ازدواج کنم. پس زنی برای من مقدر کن که عقیقه‌ترین آن‌ها و پُر برکت‌ترین آن‌ها باشد و برای من، فرزندی پاک مقدر کن که او را جانشینی شایسته در زندگی‌ام و پس از مرگم قرار دهی».^۱ نیز حضرت علی علیه السلام پس از شهادت حضرت زهرا علیها السلام در گزینش همسر جدید تحقیق کردند و از خانواده‌ای شجاع همسری همچون ام‌البنین انتخاب کردند که نتیجه‌ی آن چهار فرزند شد که همگی در کربلا در رکاب امام حسین علیه السلام شهید شدند و یکی از آن فرزندان شجاع و وفادار حضرت ابوالفضل علیه السلام است.^۲

۱. امام صادق علیه السلام کافی، ج ۳، ص ۴۸۲.

۲. منتهی الامال، ج ۱، ص ۱۸۷.

۵. آیا رگ و ریشه خانوادگی در تربیت فرزند تأثیرگذار است؟
 بله. با خانواده‌های شایسته ازدواج کنید؛ چراکه رگ و ریشه،
 تأثیرگذار است.^۱ و برای نطفه‌های خود، بهترین {رَحِم‌ها} را برگزینید؛
 چراکه زنان، فرزندان همانند برادران و خواهران خود به دنیا
 می‌آورند.^۲ و سه چیز برای فرزند بر عهده پدر است: «اُخْتِيارُهُ
 لِوَالِدَتِهِ» مادر خوب برای او برگزیدن، نام نیک بر او نهادن، و تلاش
 فراوان در تربیت او نمودن.^۳ و حتی خوش اخلاقی، دلیل کرامت
 ریشه‌هاست.^۴

۱. رسول خدا ﷺ: تَزَوَّجُوا فِي الْحُبْرِ الصَّالِحِ فَإِنَّ الْعَرْقَ دَسَّاسٌ. مکارم الاخلاق، ص ۱۹۷.

۲. رسول خدا ﷺ: تَخَيَّرُوا لِنُطْفِكُمْ فَإِنَّ النِّسَاءَ يَلِدْنَ أَشْبَاهَ إِخْوَانِهِنَّ وَأَخَوَاتِهِنَّ. نهج الفصاحه، ح ۱۱۳۲.

۳. امام صادق علیه السلام. تحف العقول، ص ۳۲۲.

۴. امام علی علیه السلام: حُسْنُ الْأَخْلَاقِ بُرْهَانُ كَرَمِ الْأَعْرَاقِ. تصنیف غررالحکم و دررالکلم، ح ۵۳۵۸.

۶. به نظر شما چند تا فرزند داشته باشیم خوب است؟
توصیه من این است که با دختران باکره و فرزند را ازدواج کنید، نه با زنان نیکو و زیبا؛ ولی نازا؛ چرا که من روز قیامت، بر دیگر امت‌ها، به {فراوانی} شما می‌بالم.^۱ در این زمینه داستانی را نقل می‌کنم:
وقتی یوسف علیه السلام برادرش (بنیامین) را ملاقات کرد، به وی گفت:
«ای برادر! چگونه توانستی پس از من، با زنان ازدواج کنی؟»
گفت: پدرم به من امر کرد و گفت: «إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ لَكَ ذُرِّيَّةٌ تُثْقِلُ الْأَرْضَ بِالتَّسْبِيحِ فافْعَلْ؛ اگر می‌توانی فرزندی داشته باشی که با تسبیح خداوند، زمین را اگران بها سازند، چنین کن.»^۲

۷. به نظر شما فرزند پسر خوب است یا دختر؟
پسرها نعمت‌اند و دخترها نیکی. خداوند از نعمت‌ها سؤال می‌کند و بر نیکی‌ها پاداش می‌دهد.^۳

۱. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم: تَزَوَّجُوا بِكْرًا وَلُودًا وَلَا تَزَوَّجُوا حَسَنَاءَ جَمِيلَةً عَاقِرًا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. کافی، ج ۵، ص ۳۳۳.

۲. امام صادق علیه السلام کافی، ج ۶، ص ۲.

۳. امام صادق علیه السلام: الْبُنُونَ نَعِيمٌ وَالْبَنَاتُ حَسَنَاتٌ وَاللَّهُ يَسْأَلُ عَنِ النَّعِيمِ وَيُثِيبُ عَلَى الْحَسَنَاتِ. کافی، ج ۶، ص ۷.

هرچند از مبارکی زن این است که فرزند نخست او، دختر باشد.^۱ و دختران، دلسوز و مددکار و بابرکت‌اند^۲ در این زمینه داستانی را نقل می‌کنم:

شخصی فرزندی در راه داشت. از این رو، به امام هادی علیه السلام نوشت: من، فرزندی در راه دارم. از خدا بخواه که پسری روزی ام کند.

امام علیه السلام در پاسخ وی نوشت: «رُبَّ ابْنَةٍ خَيْرٌ مِنْ ابْنٍ؛ چه بسا دختری که از پسر بهتر باشد»؛ و برای او دختری زاده شد.^۳

۸. شما توصیه به فرزند آوری می‌کنید حالا بفرمائید بین فرزند صالح و ناشایست فرقی هست؟

فرزند شایسته، گلی از گل‌های بهشت است.^۴ و از سعادت و خوشبختی مرد، داشتن فرزند شایسته است.^۵

۱. رسول خدا صلی الله علیه و آله: مِنْ يُمْنِ الْمَرْأَةِ أَنْ يَكُونَ بِكُرْهَا جَارِيَةً. بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۹۸.

۲. رسول خدا صلی الله علیه و آله، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۵۴.

۳. کشف الغمه، ج ۲، ص ۳۸۵.

۴. رسول خدا صلی الله علیه و آله: إِنَّ الْوَلَدَ الصَّالِحَ رِيحَانَةٌ مِنْ رِيَاحِينِ الْجَنَّةِ. کافی، ج ۶، ص ۳.

۵. رسول خدا صلی الله علیه و آله. کافی، ج ۶، ص ۳.

فرزند ناشایست، شرافت را تباه و نیاکان را بدنام می‌کند.^۱ و مایه رنج و شومی است.^۲ و سخت‌ترین مصیبت‌ها ناشایستی نسل است.^۳

۹. آیا درآمد حلال یا حرام در فرزند تأثیری دارد؟

{اثر} درآمد حرام، در نسل آشکار می‌شود.^۴

همتای شیطان، فرزندی است که از مال حرام به وجود آید که {درواقع} از مشارکت شیطان، متولد شده است. اگر مال، حرام باشد، شیطان، همراه مرد خواهد بود تا این‌که آمیزش کند و نطفه‌اش با نطفه‌ی مرد می‌آمیزد و هر دو (نطفه) باهم آمیخته هستند و گاهی فرزند از یک نطفه آفریده می‌شود و گاهی از هر دو باهم.^۵

۱. امام علی علیه السلام: وَلَدُ السَّوِّءِ يَهْدِمُ الشَّرَفَ وَيَشِينُ السَّلَفَ. تصنیف غررالحکم ودررالکلم، ح ۹۳۵۶.

۲. امام علی علیه السلام. تصنیف غررالحکم ودررالکلم، ح ۹۳۵۵.

۳. امام علی علیه السلام. تصنیف غررالحکم ودررالکلم، ح ۹۳۴۶.

۴. امام صادق علیه السلام: كَسْبُ الْحَرَامِ يَبِينُ فِي الذَّرِّيَّةِ. کافی، ج ۵، ص ۱۲۵.

۵. به نقل از امام باقر علیه السلام: یا امام صادق علیه السلام: بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۹۴.

۱۰. آیا در دوران بارداری غذای زن در فرزند تأثیرگذار است؟
 بله. به زنان باردارتان کُنْدُر نر^۱ بدهید که اگر در شکم او پسر باشد، هوشمند، دانا و دلیر خارج می‌شود و اگر دختر باشد، خوش‌رو و خوش‌خو می‌گردد و سرین او بزرگ می‌شود و مورد علاقه شوهرش قرار می‌گیرد.^۲ و نیز به زنان باردارتان «به» بدهید؛ که اخلاق فرزندان را نیکو می‌گرداند.^۳ و به زن در ماهی که زایمان می‌کند، خرما بدهید؛ چرا که فرزند او بردبار و پاک می‌شود.^۴

۱. کُنْدُر از دیدگاه طب اسلامی به کُنْر نر و ماده تقسیم می‌شود؛ که از شکل ظاهری آن مشخص است.

۲. امام رضا علیه السلام: أَطْعَمُوا حَبَالًا كُمْ ذَكَرَ اللَّبَانِ فَإِنْ يَكُ فِي بَطْنِهَا غُلَامٌ خَرَجَ ذَكِيَّ الْقَلْبِ عَالِمًا شَجَاعًا وَإِنْ تَكُ جَارِيَةً حَسَنَ خُلُقِهَا وَ خُلُقُهَا وَ عَظُمَتْ عَجِيزَتُهَا وَ حَظِيَّتْ عِنْدَ زَوْجِهَا. کافی، ج ۶، ص ۲۳.

۳. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم: أَطْعَمُوا حَبَالًا كُمْ السَّفَرَجَلُ فَإِنَّهُ يُحَسِّنُ أَخْلَاقَ أَوْلَادِكُمْ. بحار الانوار، ج ۶۳، ص ۱۷۷.

۴. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم: أَطْعَمُوا الْمَرْأَةَ فِي شَهْرِهَا الَّتِي تَلِدُ فِيهِ التَّمَرُ فَإِنَّ وَلَدَهَا يَكُونُ حَلِيمًا نَقِيًّا. مکارم الاخلاق، ص ۱۶۹. ناگفته پیداست این موارد حتما باید تحت نظارت پزشک متخصص مصرف شود.

۱۱. آیا برای زائو غذایی را سفارش می‌کنید؟

رُطَب^۱، باید نخستین چیزی باشد که زائو می‌خورد؛ چرا که خداوند متعال به مریم {پس از تولد مسیح} فرمود «وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا^۲؛ و تنه‌ی درخت خرما را به‌سوی خود تکان ده، بر تو خرمای تازه فرومی‌ریزد». و اگر رطب نبود هفت خرما از خرمای مدینه. اگر نبود، هفت خرما از خرمای شهرهایتان؛ چرا که خداوند می‌فرماید «به عزت و جلا و عظمت و والایی جایگاهم، سوگند، زائو، روز زایمان رطب نمی‌خورد، مگر این که فرزند او، پسر باشد یا دختر، بردبار خواهد شد.^۳

۱۲. اولین سؤالی پس از اینکه متوجه شدیم کسی بچه‌دار شده چه سوالی می‌تواند باشد؟

هرگاه بشارت فرزندى را به حضرت سجاد عليه السلام می‌دادند. ایشان نمی‌پرسید که پسر است یا دختر، اول می‌پرسیدند «آیا سالم و کامل

۱. فرق بین خرما و رطب آشکار است.

۲. مریم/۲۵.

۳. رسول خدا صلى الله عليه وآله وسلم. کافی، ج ۶، ص ۲۲.

است؟» اگر سالم بود می فرمود: سپاس، خدایی را که از من، چیز ناقص و ناسالمی نیافرید.^۱

۱۳. چگونه به والدین تولد فرزندشان را تبریک بگوییم؟
 هنگام تبریک به خاطر فرزند دار شدن کسی چنین بگویید «از خدا می خواهم که او را با تو و پس از تو، جانشین {شایسته} تو قرار دهد؛ چرا که فرزند، جانشین پدر در زندگی و مرگ اوست».^۲ و نیز چنین می توانید بگویید «سپاسگزار بخشنده این نوزاد باش و خدا این بخشیده را بر تو مبارک نماید و او را به جوانی رساند و از نیکی او تو را برخوردار فرماید».^۳

۱. كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا بُشِّرَ بِالْوَلَدِ لَمْ يَسْأَلْ أَ ذَكَرْتُ هُوَ أَمْ أَنْتَى حَتَّى يَقُولَ أَسْوِيٌّ فَإِنْ كَانَ سَوِيًّا قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَخْلُقْ مِنِّي شَيْئاً مُشَوَّهًا. کافی، ج ۶، ص ۲۱.

۲. امام باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يَجْعَلَهُ خَلْفًا مَعَكَ وَ خَلْفًا بَعْدَكَ، فَإِنَّ الرَّجُلَ يَخْلُفُ أَبَاهُ فِي حَيَاتِهِ وَ مَوْتِهِ. نزهة الناظر، ص ۱۰۰.

۳. امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا وُلِدَ لِأَحَدِكُمْ غُلَامٌ فَأَتَيْتُمُوهُ فَقُولُوا لَهُ شَكَرْتُ الْوَاهِبَ وَ بُورِكَ لَكَ فِي الْمَوْهُوبِ بَلَّغَ اللَّهُ بِهِ أَشَدَّهُ وَ رَزَقَكَ بِرَّةً. تحف العقول، ص ۲۳۵.

۱۴. اذان و اقامه را چگونه و چه وقت به گوش نوزاد بگوییم؟
 برای هر کس فرزندی زاده شود، باید در گوش راست او اذان نماز و
 در گوش چپ او اقامه بگوید؛ چرا که این کار، مایه‌ی ایمنی از شیطانِ
 رانده‌شده است.^۱ و این کار را پیش از بُریدن ناف انجام بده.^۲
 همچنان‌که پیامبر ﷺ در گوش حسنین علیهما السلام اذان گفت و به چنین
 کاری سفارش فرمود.^۳

۱. رسول خدا ﷺ. کافی، ج ۶، ص ۲۴.

۲. امام صادق علیه السلام: تَفْعَلُ بِهِ ذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تُقَطَعَ سُرَّتُهُ فَإِنَّهُ لَا يَفْزَعُ أَبَدًا وَلَا تُصِيبُهُ أُمَّ

الصَّبِيَّانِ. کافی، ج ۶، ص ۲۳.

۳. کنز العمال، ج ۱۶، ص ۵۹۹.

۱۵. کام نوزاد را با چه چیزی بردایم بهتر است؟

کام فرزندان را با خرما^۱ بردارید. پیامبر ﷺ با حسن و حسین علیهما السلام این گونه کرد.^۲ و نیز کام فرزندان را با تربت امام حسین علیهما السلام بردارید؛ چراکه مایه‌ی ایمنی است.^۳

۱۶. چه زمانی برای فرزندان نام انتخاب کنیم؟

نخستین نیکی انسان به فرزندش، این است که نام نیک بر او نهد، پس هرکدام از شما باید نام نیک بر فرزندش بگذارد.^۴
بر فرزندان، پیش از آن که زاده شوند، نام بگذارید و اگر نمی‌دانید دخترند یا پسر، آنان را به نام‌هایی که هم برای پسر است و هم برای دختر، بنامید؛ چراکه فرزندان سقط شده‌ی شما اگر روز قیامت در حالی با شما ملاقات کنند که نام بر آن‌ها نگذاشته باشید، به پدر خود

۱. در برخی روایات غسل نیز اشاره شده است امام رضا علیهما السلام حَنْكُهُ بِمَاءِ الْفُرَاتِ إِنْ قَدَرْتَ عَلَيْهِ أَوْ بِالْعَسَلِ سَاعَةً يُؤَلَدُ. فقه منسوب به امام رضا علیهما السلام. ص ۲۳۹.

۲. امام علی علیهما السلام: حَنْكُوا أَوْلَادَكُمْ بِالتَّمْرِ هَكَذَا فَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السلام. کافی، ج ۶، ص ۲۴.

۳. امام صادق علیهما السلام: حَنْكُوا أَوْلَادَكُمْ بِتُرْبَةِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السلام فَإِنَّهُ أَمَانٌ. کامل الزیارة، ص ۲۷۸.

۴. امام کاظم علیهما السلام: أَوَّلُ مَا يَبْرُ الرَّجُلُ وَلَدَهُ أَنْ يُسَمِّيَهُ بِاسْمِ حَسَنِ فَلْيُحْسِنْ أَحَدَكُمْ اسْمَ وَلَدِهِ. کافی، ج ۶، ص ۱۸.

می‌گوید: چرا بر من نام نهادی؟ پیامبر خدا ﷺ نیز محسن (فرزند سقط شده‌ی زهرا علیها السلام) را پیش از آن‌که به دنیا بیاید، نام نهاده بود.^۱ و هرگاه فرزندی برایمان به دنیا آید تا یک هفته نامش را «محمد» می‌گذاریم، پس از آن، اگر خواستیم تغییر می‌دهیم وگرنه همان نام را اختیار می‌نماییم.^۲

نام نیک از چند جهت در انسان تأثیر می‌گذارد: تأثیر در رفتار دیگران: نام هر انسان نمادی از او و بیانگر هویت و شخصیت او برای دیگران است.

اثر تلقینی: نام انسان بر چسبی است که از آغاز تا پایان عمر و حتی قیامت همراه انسان است و بر او اثر تلقینی دارد.

اثر انگیزشی: انسان به‌طور ناخودآگاه می‌خواهد با بزرگانی که نام او را از آن‌ها گرفته‌اند و هم نام اویند، همانند شود و خود را مشابه آنان سازد.^۳

۱. امام علی علیه السلام: کافی، ج ۶، ص ۱۸.

۲. امام رضا علیه السلام: لَا يُؤَلَّدُ لَنَا مَوْلُودٌ إِلَّا سَمَّيْنَاهُ مُحَمَّدًا فَإِذَا مَضَى سَبْعَةُ أَيَّامٍ فَإِنْ شِئْنَا غَيَّرْنَا وَ إِلَّا تَرَكْنَاهُ. عده الداعی، ص ۸۷.

۳. تربیت فرزند، ص ۸۳.

۱۷. چرا و چه زمان مناسب است سرِ نوزاد تراشیده شود؟
 به جهت پاک کردن او از موی {دورانِ} رَحِم است.^۱ و در روز هفتم
 انجام می‌شود.^۲ و فاطمه علیها السلام سر دو فرزند خود (حسنین علیهما السلام)
 تراشید و هم وزن موی آنان نقره صدقه داد.^۳

۱۸. عقیقه کردن چه آدابی دارد؟
 هر نوزادی در گِرو {رهن} عقیقه است.^۴
 نکاتی درباره عقیقه:
 عقیقه باید گوسفند، گاو یا شتر باشد و حیوان دیگر کفایت نمی‌کند.
 مستحب است عقیقه را در روز هفتم تولد کودک بدهند و اگر فرزند
 بالغ شد و برایش عقیقه نداده باشند، مستحب است خودش عقیقه را

۱. أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام. من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۴۷۲۸.

۲. امام صادق عليه السلام، کافی، ج ۶، ص ۲۸.

۳. امام صادق عليه السلام: إِنَّ فَاطِمَةَ عليها السلام حَلَقَتْ ابْنَيْهَا وَتَصَدَّقَتْ بِوِزْنِ شَعْرِهِمَا فِضَّةً. کافی، ج ۶، ص ۲۶.

۴. امام صادق عليه السلام: كُلُّ مَوْلُودٍ مُرْتَهَنٌ بِالْعَقِيقَةِ. کافی، ج ۶، ص ۲۴.

بدهد. در عقیقه می‌توانند گوشت خام یا پخته‌شده را تقسیم کنند یا بپزند و گروهی از مؤمنین را دعوت کنند و به آن‌ها غذا بدهند.^۱

و دعای عقیقه نیز مستحب است و آن این دعاست:

«اللَّهُمَّ لَحْمُهَا بِلَحْمِهِ وَ دَمُهَا بِدَمِهِ وَ عَظْمُهَا بِعَظْمِهِ وَ شَعْرُهَا بِشَعْرِهِ وَ جِلْدُهَا بِجِلْدِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ وَقَاءً لِفُلَانِ بْنِ فُلَانٍ {نام فرزند و پدر فرزند را بگویید؛ محمد پسر علی}؛

خدایا، گوشت این حیوان را در برابر گوشت او، خون آن را در برابر خون او، استخوان آن را در برابر استخوان او، موی آن را در برابر موی او و پوست آن را در برابر پوست او می‌دهم. خدایا، این قربانی را مایه حفظ و سلامت او قرار ده.»^۲

^۱. تحریرالوسیله، ج ۳، ص ۵۵۳.

^۲. امام صادق علیه السلام، کافی، ج ۶، ص ۳۱.

۱۹. ختنه کردن چه زمانی مناسب است؟

روز هفتم {تولد}، فرزندان را ختنه کنید؛ چرا که مایه‌ی پاکیزگی بیشتر و رویش زودتر گوشت است و زمین، بول ختنه نشده را ناپسند می‌دارد.^۱

۲۰. مدت زمان شیردهی نوزاد چه مقدار باید باشد؟

برای کودک، هیچ شیری بهتر از شیر مادرش نیست.^۲ قرآن کریم می‌فرماید «وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ» و مادرانی که بخواهند شیر دادن به فرزندان را کامل سازند، دو سال تمام شیرشان بدهند.^۳

و شیر خوردن، (حداقل) تا بیست و یک ماه است. پس هر چه کم شود، ستم بر کودک است.^۴

پس حداقل مدت شیر دادن ۲۱ ماه و حداکثر آن ۲۴ ماه است.

۱. امام صادق علیه السلام: اخْتَنُوا أَوْلَادَكُمْ لِسَبْعَةِ أَيَّامٍ فَإِنَّهُ أَطْهَرُ وَأَسْرَعُ لِنَبَاتِ اللَّحْمِ وَإِنَّ الْأَرْضَ لَتَكْرَهُ بَوْلَ الْأَغْلَفِ. کافی، ج ۶، ص ۳۴.

۲. رسول خدا صلی الله علیه و آله: لَيْسَ لِلصَّبِيِّ لَبَنٌ خَيْرٌ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ. عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۴.

۳. بقره/۲۳۳.

۴. امام صادق علیه السلام. کافی، ج ۶، ص ۴۰.

۲۱. آیا می‌شود برای نوزاد دایه گرفت؟

بله. برای شیر دادن، {دایه‌های شایسته را} گزینش کنید، همان‌گونه که برای ازدواج گزینش می‌کنید؛ چرا که شیر، طبیعت‌ها را تغییر می‌دهد.^۱ و باید دایه‌های پاکیزه و پُر عاطفه انتخاب کنید؛ زیرا شیر، {خصلت‌ها را} منتقل می‌کند.^۲

دایه هر ویژگی اخلاقی و رفتاری را که داشته باشد همان اخلاق نیز در کودک منتقل می‌شود.

۲۲. لطف کنید داستانی از رفتار پیامبر اکرم ﷺ با نوزادان شیرخوار نقل کنید؟

معمولاً نوزاد را نزد پیامبر ﷺ می‌آوردند تا برای خجستگی و مبارکی او، دعا کند یا بر او نام بگذارد. ایشان، او را می‌گرفت و به جهت تکریم خانواده‌اش، او را روی دامن خود می‌گذاشت. گاهی کودک به لباس ایشان بول می‌کرد و برخی کسانی که بول کردن

۱. امام علی علیه السلام: تَخَيَّرُوا لِلرَّضَاعِ كَمَا تَتَخَيَّرُونَ لِلنِّكَاحِ، فَإِنَّ الرِّضَاعَ يُغَيِّرُ الطَّبَاعَ. قرب الاسناد، ص ۹۳.

۲. امام باقر علیه السلام. کافی، ج ۶، ص ۴۴.

کودک را می‌دیدند، فریاد می‌کشیدند؛ ولی ایشان می‌فرمود: «لَا تُزْرِمُوا بِالصَّبِي»

بول کردن او را قطع نکنید. از این رو، او را رها می‌کردند تا بول او تمام شود. سپس دعا کردن برای او یا نام‌گذاری او را به پایان می‌برد و خانواده‌اش را به خاطر فرزندشان خیلی خوش‌حال می‌ساخت، {به‌گونه‌ای که} آنان مشاهده نمی‌کردند که ایشان از بول کردن کودکان ناراحت شده باشد. سپس، وقتی آنان می‌رفتند، لباس خود را می‌شُست.^۱

۲۳. کودکی داریم که تمام شب را گریه می‌کند و از گریه‌های او خسته و رنجوریم نمی‌دانیم چه کار بکنیم؟
برای تسکین و آرامش تو داستانی را نقل می‌کنم:
روزی جبرئیل نزد پیامبر خدا ﷺ آمد و در این باره چنین گفت:
«ای محمد! صبر کن، چرا که به‌زودی برای این قوم، پیروانی برانگیخته می‌شوند که هرگاه یکی از آنان گریه کند، گریه‌اش تا

۱. مکارم الاخلاق، ج ۱، ص ۶۵، ح ۶۸.

هفت سالگی «لا اله الا الله» است و وقتی از هفت سالگی گذشت، گریه اش تا بلوغ، «فَبِكَأُوهُ اسْتَغْفَارُ لَوَالِدَيْهِ»^۱ آمرزش خواهی برای پدر و مادرش است و چون از بلوغ گذشت، هر کار نیکی که انجام دهد، به نفع پدر و مادرش باشد و هر کار ناشایستی که انجام دهد، به زیان آنان نباشد.^۱

۲۴. وقتی برای فرزندانمان هدیه می خریم اول به دختر هدیه بدهیم یا پسر؟

هر کس وارد بازار شود و چیزی بخرد و آن را برای خانواده اش ببرد، مانند کسی است که صدقه ای را برای گروهی نیازمند می برد «وَلْيُنْذَرُ بِالْإِنْثَاءِ قَبْلَ الذُّكُورِ» و باید پیش از پسران، از دختران آغاز کند؛ چرا که هر کس دخترکی {از فرزندان خود} را شاد کند، گویا برده ای از فرزندان اسماعیل را آزاد کرده است و هر کس چشم پسری را روشن کند، گویا از ترس خداوند گریسته است و هر کس از ترس خداوند بگریزد، خداوند، او را وارد بهشت های پُر نعمت می سازد.^۲

۱. امام صادق علیه السلام کافی، ج ۶، ص ۵۲.

۲. رسول خدا ﷺ، امالی (صدوق)، مجلس، ۸۵، ص ۵۷۷.

۲۵. آیا از کودکان می‌شود عیب‌جویی کرد؟

خیر. داستانی برایتان نقل می‌کنم:

روزی مردی در حضور پیامبر ﷺ به خاطر عملی که فرزندش انجام

داده بود از او عیب‌جویی کرد. پیامبر ﷺ فرمود:

«فرزندت تیری از تیرهای تیر دان توست».^۱

یعنی فرزندت پاره تن تو و ذخیره آینده توست و تو با توهین به

شخصیت او، هم به خود ضربه می‌زنی و هم کسی را تضعیف و

بی‌مقدار می‌کنی که در آینده به تو یاری خواهد رساند و پشتیبان تو

خواهد بود و هر عمل نیکی که انجام دهد، تو نیز از اجر و پاداش

آن بهره‌مند خواهی شد.^۲

۲۶. آیا علم‌آموزی در دوران کودکی اهمیت دارد؟

کسی که در کودکی نیاموزد، در بزرگسالی پیش نمی‌افتد.^۳ و حکایت

کسی که در دوران کودکی می‌آموزد، «كَالْنَّقْشِ فِي الْحَجَرِ» همانند

۱. کنز العمال، ج ۱۶، ص ۵۸۴.

۲. حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت علیهم السلام، ص ۸۵.

۳. امام علی علیه السلام: مَنْ لَمْ يَتَعَلَّمْ فِي الصَّغَرِ لَمْ يَتَقَدَّمْ فِي الْكِبَرِ. تصنیف غررالحکم و

دررالکلم، ح ۹۹.

نقش کندن بر سنگ است و حکایت کسی که در بزرگسالی می‌آموزد، همانند کسی است که بر آب می‌نویسد.^۱ لقمان حکیم این چنین فرزندش را تشویق به علم‌آموزی می‌کرد: فرزندم! در روزها و شب‌ها و ساعات سهمی قرار ده که در آن علم و دانش بجویی، زیرا هیچ ازدست‌رفته‌ای همانند از دست رفتن علم و دانش نیست.^۲

۲۷. به نظر شما بهترین هدیه پدر به فرزند چه چیز می‌تواند باشد؟
بهترین چیزی که پدران برای پسرانشان به ارث می‌گذارند، تربیت است، نه مال؛ چرا که مال می‌رود و تربیت می‌ماند.^۳ و هیچ پدری، هدیه‌ای برتر از تربیت نیک به فرزندش نبخشیده است.^۴

۱. رسول خدا ﷺ، کنز العمال، ج ۱۰، ص ۲۴۹.

۲. امام صادق علیه السلام: إِنَّ فِيمَا وَعَظَ لُقْمَانُ ابْنَهُ أَنَّهُ قَالَ لَهُ يَا بُنَيَّ اجْعَلْ فِي آيَاتِكَ وَ لِيَالِيكَ وَ سَاعَاتِكَ نَصِيبًا لَكَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَإِنَّكَ لَنْ تَجِدَ لَهُ تَضْيِيعًا مِثْلَ تَرْكِهِ. بحار الانوار، ج ۱، ص ۱۶۹.

۳. امام صادق علیه السلام: إِنَّ خَيْرَ مَا وَرَّثَ الْأَبَاءُ لِابْنَائِهِمُ الْأَدَبُ، لَا الْمَالُ؛ فَإِنَّ الْمَالَ يَذْهَبُ، وَالْأَدَبُ يَبْقَى. کافی، ج ۸، ص ۱۵۰.

۴. رسول خدا ﷺ: مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا نُحْلًا أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ. مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۶۵.

۲۸. از دیدگاه شما حق فرزند به گردن پدر و مادر چیست؟

حق فرزند این است که بدانی او از توست و با خوب و بدش در دنیا منسوب به توست «أَنْتَ مَسْئُولٌ عَمَّا وُلِّيَتْهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَ الدَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ وَ الْمَعُونَةِ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فِيكَ» و تو درباره آنچه بر عهدهات است، یعنی: خوب تربیت کردن او، راه نمایی او به سوی خداوند، و کمک کردن به او در کار فرمان برداری از خداوند در حق تو و خودش، مسئولی و بر آن، هم پاداش می گیری و هم مجازات می شوی. پس در کار {تربیت} او، همانند کسی رفتار کن که در این دنیا با اثر نیکش در حق او کارش را می آراید و در آنچه میان تو و پروردگارت است، به خاطر انجام دادن درست آن و نتیجه ای که از آن می گیری، نزد او معذور است و نیرویی نیست، جز از خدا.^۱ و نیز مهر ورزیدن به او، پرورش و آموزش وی و گذشت و پرده پوشی از خطاهای کودکانه وی و نرمش و کمک کردن به او است، زیرا آن سبب توبه است و مدارا و تحریک نکردن او نیز کوتاه ترین راه برای رشد او است.^۲

۱. امام سجاده علیه السلام، تحف العقول، ص ۲۶۳.

۲. امام سجاده علیه السلام،، تحف العقول، ص ۲۷۰.

۲۹. مهم‌ترین چیزهایی که شایسته است به کودک آموزش دهیم چیست؟

مهم‌ترین مواد آموزشی که برای هر کودکی لازم است چنین است:

الف: باورهای توحیدی؛

کسی که خردسالی را تربیت کند تا بگوید «لا اله الا الله»، خداوند از او حساب نمی‌کشد.^۱

ب: دوستی پیامبر ﷺ و خاندانش علیها السلام؛

فرزندانتان را بر سه ویژگی تربیت کنید: دوستی پیامبرتان، دوستی اهل بیت علیهم السلام او و خواندن قرآن.^۲

ج: واجبات، به‌ویژه نماز و روز؛

قرآن کریم می‌فرماید «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده‌تان را از آتش،

۱. رسول خدا ﷺ، نهج الفصاحه، ح ۳۰۱۲.

۲. رسول خدا ﷺ، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۵۶.

نگه‌دارید»^۱ معنای آن چنین است که به آنان {خانواده} چیزهایی را بیاموزید که به وسیله آن از آتش، نجات یابند.^۲

د: قرآن؛

یکی از حق‌های فرزند بر پدر آن است که «يُعَلِّمُهُ الْقُرْآنَ» پدر قرآن را به او بیاموزد.^۳ و کسی که پیش از بلوغ قرآن بخواند، به تحقیق، در کودکی به او حکمت داده شده است.^۴ و حق فرزند بر پدر آن است که اگر دختر بود سوره نور را به او تعلیم دهد.^۵ و به فرزندان سوره «یس» بیاموزید، زیرا این سوره، گل {باغ} قرآن است.^۶

ه: نوشتن؛

۱. تحریم/۶.

۲. امام علی علیه السلام، منیه المرید، ص ۳۸۰.

۳. امام علی علیه السلام، نهج البلاغه، ح ۳۹۹.

۴. رسول خدا صلی الله علیه و آله، الدر المنثور، ج ۵، ص ۴۸۵.

۵. رسول خدا صلی الله علیه و آله، کافی، ج ۶، ص ۴۹.

۶. امام صادق علیه السلام: عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ (يَس) فَإِنَّهَا رِيحَانَةُ الْقُرْآنِ. امالی (طوسی)، مجلس ۳۷، ص ۶۷۷.

یکی از حق‌های فرزند بر پدر آن است که پدر نوشتن را به کودک خویش بیاموزد.^۱

و: بهداشت؛

روزی امام علی‌علیه‌السلام به فرزندش امام حسن مجتبی‌علیه‌السلام فرمود: پسر! آیا به تو چهار نکته نیاموزم که به کمک آن‌ها از طب، بی‌نیاز شوی؟ گفت: چرا، ای امیرمومنان!

فرمود: بر سر سفره ننشین، مگر آن هنگام که گرسنه‌ای؛ و از سفره برنخیز، مگر درحالی که هنوز، میل به خوردن داری؛ خوب بجو؛ و به گاه خُفتن، به مستراح برو. اگر این چهار نکته را به کاربستی، از طب، بی‌نیاز می‌شوی.^۲ نیز لقمان حکیم به فرزندش چنین می‌گفت: فرزندم! چون معده از غذا پر شود، اندیشه فرو می‌خوابد و از کار می‌افتد و زبان حکمت گنگ می‌شود و اعضای بدن از عبادت باز می‌مانند.^۳

۱. رسول خدا ﷺ، نهج الفصاحه، ح ۱۳۹۴.

۲. الخصال، باب چهارگانه، ح ۶۷، ص ۲۲۹.

۳. يَا بُنَيَّ إِذَا امْتَلَأَتِ الْمَعِدَةُ نَامَتِ الْفِكْرَةُ وَ خَرَسَتِ الْحِكْمَةُ وَقَعَدَتِ الْأَعْضَاءُ عَنِ الْعِبَادَةِ.

مجموعه ورام، ج ۱، ص ۱۰۲.

و امام حسین علیه السلام فرمود: پدرم امیر مؤمنان علیه السلام به ما دستور می داد که: هرگاه مسواک کردیم، آب ننوشیم، مگر آن که اول سه بار مضمضه کنیم.^۱ (آب دردهان بچرخانیم و دور بریزیم).

ز: حکمت های اخلاقی؛

روزی امیر مؤمنان علیه السلام از پسرش امام حسن مجتبی علیه السلام پرسید: فرزندم! عقل چیست؟ گفت: نگهداری آنچه در قلبت به ودیعه گذاشته ای. فرمود: بخل چیست؟ گفت: این که {مصرف} اندک را اسراف، و آنچه را انفاق کرده ای، از بین رفتن بدانی. فرمود: بی نیازی چیست؟ گفت: کمی آرزوهایت و رضایت به آنچه تو را بسنده است؛ و... سپس حضرت علی علیه السلام فرمودند این حکمت ها را به فرزندانان بیاآموزید؛ چرا که مایه ی فزونی خرد و دوراندیشی و صاحب نظر شدن است.^۲

ح: شعرهای سودمند؛

۱. مکارم الاخلاق، ص ۱۵۳.

۲. امام علی علیه السلام معانی الاخبار، ص ۴۰۱، ح ۶۲. حدیث مفصل است برای مطالعه بیشتر رجوع شود به تحف العقول، ص ۲۲۵.

امیر مؤمنان علیه السلام از این که شعر {پدرش} ابوطالب، روایت و تدوین شود، خُرسند می شد و می فرمود: آن را فراگیرید و به فرزندانِتان یاد بدهید؛ چرا که او بر دین خدا بود و در آن، دانش بسیار است.^۱
ط: شنا و تیراندازی:

به پسرانتان، شنا و تیراندازی یاد دهید و به دختر، ریسندگی.^۲

۳۰. لطف می کنید مراحل آموزش معارف دین را توضیح دهید؟
بله. چون پسر به سه سالگی رسید، باید به او بگویند: هفت مرتبه بگو «لا اله الا الله» سپس، رهایش کنند تا سه سال و هفت ماه و بیست روز او کامل شود. سپس باید به او بگویند: هفت مرتبه بگو «محمد رسول الله»؛ و او را رها کنند تا چهار سال او تمام شود. آنگاه باید به او بگویند هفت مرتبه بگو «صلی الله علی محمد و آله». سپس رهایش کنند تا پنج سال او تمام شود. آنگاه از او بپرسند: دست چپ و راست کدام است؟ اگر شناخت، باید صورتش را به سمت قبله

۱. امام صادق علیه السلام: يُعْجِبُهُ أَنْ يُرَوَى شِعْرُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَأَنْ يُدَوَّنَ وَقَالَ تَعْلَمُوهُ وَعَلِّمُوهُ
أَوْلَادَكُمْ فَإِنَّهُ كَانَ عَلَى دِينِ اللَّهِ وَفِيهِ عِلْمٌ كَثِيرٌ. بحار الانوار، ج ۳۵، ص ۱۱۵.

۲. رسول خدا صلی الله علیه و آله، نهج الفصاحه، ح ۱۹۵۴.

برگردانده، به او بگویند: سجده کن. سپس رهایش کنند تا هفت سال او تمام شود. پس وقتی هفت سال او تمام شد، باید به او بگویند: صورت و دودست را بشوی. وقتی آن دو را شست، باید به او بگویند: نماز بخوان. سپس رهایش کنند تا نه سال او تمام شود. وقتی تمام شد، وضو به او یاد داده شود و بر {ترک} آن، تنبیه گردد و به نماز، امر شود و بر {ترک} آن، تنبیه گردد. وقتی وضو و نماز را فراگرفت، خداوند او و پدر و مادرش را می‌آمرزد؛ ان شالله!

۳۱. از دیدگاه شما زمان تربیت و تأدیب کودک از چه سالی است؟
فرزند، هفت سال آقا است، هفت سال خدمتکار و هفت سال وزیر است. اگر در بیست سالگی از تربیت او راضی بودی که خوب؛ وگرنه، به پهلویش بزن {تا دنبال کار خودش برود} که نزد خداوند، معذوری.^۲

۱. کتاب مَنْ لَا يَحْضُرُهُ الْفَقِيه، ج ۱، ص ۲۸۱.

۲. رسول خدا ﷺ: الْوَلَدُ سَيِّدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ عَبْدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعَ سِنِينَ فَإِنْ رَضِيتَ أَخْلَاقَهُ لِاحْدَى وَ عَشْرِينَ وَ إِلَّا فَاضْرِبْ عَلَى جَنْبِهِ فَقَدْ أَعْذَرْتَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى. مکارم الاخلاق، ص ۲۲۲.

و پسر، هفت سال باید بازی کند، هفت سال آموزش قرآن ببیند و هفت سال، حلال و حرام را فراگیرد.^۱ و در اهمیت آن همین بس که اگر پدری فرزندش را تربیت کند بهتر از این است که روزی یک و نیم کیلوگرم طعام صدقه بدهد.^۲

۳۲. به نظر شما بدترین پدر و بدترین فرزند چه ویژگی دارند؟
بدترین پدر، کسی است که نیکی کردن، او را به زیاده‌روی وادارد و بدترین فرزند، کسی است که کوتاهی کردن، او به نافرمانی و آزدن {والدین} وا دارد.^۳
افراط و تفریط در محبت به کودک آسیب‌زا است.

۱. امام صادق علیه السلام: الْغُلَامُ يَلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ وَيَتَعَلَّمُ الْكِتَابَ سَبْعَ سِنِينَ وَيَتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ سَبْعَ سِنِينَ. کافی، ج ۶، ص ۴۷.

۲. رسول خدا صلی الله علیه و آله: لَأَنْ يُؤَدَّبَ الرَّجُلُ وَلَدُهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ كُلَّ يَوْمٍ بِنِصْفِ صَاعٍ. مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۶۶.

۳. امام باقر علیه السلام، تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۳۲۰.

۳۳. سرزنش چه اثراتی در تربیت دارد؟

زیاده‌روی در سرزنش کردن، آتش لجاجت را شعله‌ور می‌سازد.^۱ پیامبر خدا ﷺ به کارهای کودکان عیب و ایراد نمی‌گرفت بلکه کار صحیح را به آن‌ها یاد می‌داد. پیامبر ﷺ هرگاه کاری را قبول نداشت، می‌فرمود این‌گونه انجام بده.^۲

۳۴. آیا تربیت باخشم ممکن است؟

خیر. باخشم تربیت {ممکن} نیست.^۳ و پیامبر خدا ﷺ از ادب کردن به هنگام خشم، نهی فرمود.^۴

۱. امام علی علیه السلام: الْإِفْرَاطُ فِي الْمَلَامَةِ يَشُبُّ نِيرَانَ اللَّجَاجِ. تحف العقول، ص ۸۴.

۲. اخلاق النبی ﷺ، ابن حیان، به نقل از تربیت فرزندان، ص ۱۶۲.

۳. امام علی علیه السلام: لَا أَدَبَ مَعَ غَضَبٍ. تصنیف غررالحکم ودرر الکلم، ح ۶۹۱۲.

۴. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: عَنِ الْأَدَبِ عِنْدَ الْغَضَبِ. کافی، ج ۷، ص ۲۶۰.

۳۵. گاهی اوقات فرزندم خیلی اذیت می‌کند در این هنگام چه کار کنم بهتر است؟

او را نزن. با او قهر کن؛ ولی طول نده. ^۱ مدت قهر نباید طولانی باشد.

۳۶. در چه سنی مناسب است رختخواب‌های فرزندان از یکدیگر جدا می‌شود؟

بسترهای پسر و پسر، پسر و دختر، و دختر و دختر را از ده‌سالگی از هم جدا کنید. ^۲

۳۷. آیا بوسیدن کودک جز شیوه‌های محبت ورزی است؟

بله. هر کس فرزندش را ببوسد خداوند برای او حسنه‌ای می‌نویسد و کسی که نور دیده‌اش را شاد کند خداوند نیز او را روز قیامت شاد گرداند. ^۳

در این زمینه داستانی نقل می‌کنم:

۱. شَكَوْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ابْنًا لِي فَقَالَ لَا تَضْرِبُهُ وَاهْجُرْهُ وَلَا تُطْلُ. عده الداعی، ص ۸۰.

۲. رسول خدا ﷺ: وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۲۳۱.

۳. رسول خدا ﷺ: مَنْ قَبَّلَ وَلَدَهُ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَسَنَةً وَمَنْ فَرَّحَهُ فَرَّحَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. کافی، ج ۶، ص ۴۹.

مردی خدمت رسول خدا ﷺ رسید و گفت: هرگز کودکی را نبوسیده‌ام. وقتی بازگشت پیامبر ﷺ فرمود: این کسی است که در نظر من از اهل آتش است.^۱ و بنا بر احتیاط واجب بوسیدن دختر بچه‌ی شش ساله برای مرد نامحرم جایز نیست.^۲

۳۸. آیا فرزندان برای رفتن به اتاق خواب والدین باید اجازه بگیرند؟
 بله باید اجازه بگیرند. در این زمینه داستانی برایتان نقل می‌کنم:
 کسی خدمت پیامبر ﷺ آمد و گفت: ای پیامبر خدا ﷺ! آیا هرگاه خواستم نزد مادرم بروم، از او اجازه بگیرم؟ فرمود: آری. آیا خورش می‌آید او را برهنه ببینی؟ گفت: نه. فرمود: پس در این صورت، از او اجازه بگیر.^۳

۱. کافی، ج ۶، ص ۵۰.

۲. تحریر الوسیله، ج ۲، م ۲۵.

۳. امام علی علیه السلام، دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۲۰۲.

۳۹. آیا هنگام آمیزش والدین کودک می‌تواند داخل اتاق خواب باشد؟

خیر. درحالی‌که کودکی در اتاق باشد، مرد نباید با زن و کنیزش آمیزش کند؛ چراکه این، از آن چیزهایی است که زنا را در پی می‌آورد.^۱ و پیامبر خدا ﷺ نهی کرد از این‌که مرد، در حالی با زنش آمیزش کند که در گهواره، کودکی باشد و به آنان بنگرد.^۲

۴۰. در زمینه تربیت کودک کدام عمل نزد خداوند برتر است؟
روزی موسی بن عمران علیه السلام گفت: پروردگارا! کدام عمل، نزد تو برترین است؟ فرمود: دوست داشتن کودکان؛ چراکه من، آنان را بر توحید خود سرشته‌ام. اگر آنان را بمیرانم، به رحمت خودم آنان را وارد بهشت خواهم کرد.^۳

۱. امام صادق علیه السلام: لَا يُجَامِعُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَلَا جَارِيَّتَهُ وَفِي الْبَيْتِ صَبِيٌّ فَإِنَّ ذَلِكَ مِمَّا يُورِثُ الزَّنا. کافی، ج ۵، ص ۴۹۹.

۲. امام علی علیه السلام: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَنْ يُجَامِعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَالصَّبِيَّ فِي الْمَهْدِ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا. جعفریات، ص ۹۶.

۳. امام صادق علیه السلام: قَالَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا رَبِّ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَكَ فَقَالَ حُبُّ الْأَطْفَالِ فَإِنِّي فَطَرْتُهُمْ عَلَى تَوْحِيدِي فَإِنْ أَمَتُّهُمْ أَدْخَلْتُهُمْ بِرَحْمَتِي جَنَّتِي. المحاسن، ج ۱، ص ۴۵۷.

۴۱. آیا سلام کردن به کودکان از سنت‌های رسول خدا ﷺ است؟
 بله. پیامبر خدا ﷺ هرگاه بر کودکان می‌گذشت، به آنان سلام می‌کرد.^۱ نیز رسول ﷺ می‌فرمود: پنج چیز است که تا هنگام مرگ، آن‌ها را ترک نمی‌کنم. یکی از آن‌ها سلام کردن به کودکان، تا پس از من سنت شود.^۲

۴۲. آیا والدین عاق فرزندان می‌شوند؟

بله. همان‌طور که فرزندان عاق والدین می‌شوند. والدین نیز عاق فرزندان می‌شوند. و بین والدین و فرزندان حقوقی است که هرکدام از حقوق خود کوتاهی و سهل‌انگاری کنند به همان اندازه خطاکار هستند.

پیامبر خدا ﷺ به حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام چنین فرمود: ای علی! خدا لعنت کند پدر و مادری که فرزندان‌شان را به عاق کردن خویش وادار نمایند، ای علی! همان‌گونه که فرزند عاق والدین می‌شود. والدین نیز

۱. کنز العمال، ج ۷، ص ۱۵۶.

۲. رسول خدا ﷺ: التَّسْلِيمُ عَلَى الصَّبِيَّانِ لِتَكُونَ سُنَّةٌ مِنْ بَعْدِي. خصال، صفات پنج گانه،

ح ۱۲، ص ۲۷۱.

متقابلاً (در صورت عدم رعایت وظایف خود) عاق فرزندان خود خواهند شد.^۱

۴۳. از دیدگاه شما قلمرو محبت به فرزندان تا کجاست؟

دلسوزی نسبت به خانواده و فرزندان، نباید تو را به نافرمانی‌ها {ای از خدا} و حرام، وادار سازد؛ چراکه خداوند متعال می‌فرماید: «{قیامت} روزی {است} که نه مال سود می‌دهد و نه فرزندان؛ مگر کسی که با دلی سالم، نزد خدا آید».^۲

همسر و فرزندان را همه‌ی فکر و ذکر خود قرار نده؛ چراکه اگر همسر و فرزندان از دوستان خدا باشند، خدا آنها را تباه نخواهد کرد و اگر دشمنان خدایند چرا {باید} اهتمام و فکر و ذکر تو مشغول به دشمنان خدا باشد؟^۳ داستانی برایتان نقل می‌کنم:

۱. رسول خدا ﷺ. من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۳۷۲.

۲. يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ* إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ. شعرا/ ۸۸ و ۸۹.

۳. امام علی علیه السلام لَا تَجْعَلَنَّ أَكْثَرَ شُغْلِكَ بِأَهْلِكَ وَوَلَدِكَ فَإِنْ يَكُنْ أَهْلُكَ وَوَلَدُكَ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَوْلِيَاءَهُ وَإِنْ يَكُونُوا أَعْدَاءَ اللَّهِ فَمَا هُمْكَ وَشُغْلُكَ بِأَعْدَاءِ اللَّهِ. نهج البلاغه، ح ۳۵۲.

روزی امیر مؤمنان علیه السلام پسر خویش را در حضور دختر بوسید. {دختر} گفت: پدر جان! او را دوست می‌داری؟ فرمود: آری. {دختر} گفت: می‌پنداشتم که کسی جز خداوند را دوست نمی‌داری. حضرت گریست و سپس فرمود: «الْحُبُّ لِلَّهِ» محبت برای خداست و «الشَّفَقَةُ لِلْأَوْلَادِ» دلسوزی برای فرزندان.^۱

۴۴. آیا عدالت بین فرزندان باید رعایت شود؟

بله. خداوند متعال، دوست دارد که میان فرزندان عدالت ورزید، حتی در بوسیدن.^۲ حتی در هدیه دادن به فرزندان، عدالت ورزید.^۳ داستانی برایتان نقل می‌کنم:

۱. كَانَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام ابْنٌ وَبِنْتُ فَقَبَلَ الْإِبْنَ بَيْنَ يَدَيِ الْبِنْتِ فَقَالَتْ أَتُحِبُّهُ يَا أَبَهُ قَالَ بَلَى قَالَتْ ظَنَنْتُ أَنَّكَ لَا تُحِبُّ أَحَدًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَبَكَى ثُمَّ قَالَ الْحُبُّ لِلَّهِ وَ الشَّفَقَةُ لِلْأَوْلَادِ. مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۷۱.

۲. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۴۵.

۳. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، نهج الفصاحه، ۳۴۱.

روزی پیامبر ﷺ مردی را دید که دو فرزند داشت. یکی را بوسید و دیگر را رها کرد. {در این هنگام} پیامبر خدا {به وی} فرمود: چرا میان آنان یکسان عمل نکردی؟^۱

۴۵. نظرتان درباره وفای به عهده با کودکان چیست؟

هرگاه یکی از شما به کودکش وعده داد، باید بدان عمل کند^۲ زیرا آنان بر این باورند که شما روزی شان را می‌دهید.^۳

شخصی می‌گوید پیامبر ﷺ به خانه ما آمد و من، درحالی که کودکی خردسال بودم، رفتم تا بازی کنم که مادرم به من گفت: ای عبدالله! بیا چیزی به تو بدهم. پیامبر خدا ﷺ فرمود: می‌خواهی به او چه بدهی؟

۱. امام علی علیه السلام نظر رسول الله ﷺ إلى رجل له ابنان فقَبَلَ أَحَدَهُمَا وَتَرَكَ الْآخَرَ فَقَالَ

لَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَهَلَّا وَاسَيْتَ بَيْنَهُمَا. من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۴۸۳.

۲. رسول خدا ﷺ: إِذَا وَعَدَ أَحَدُكُمْ صَبِيَّهُ فَلْيُنْجِزْ. مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۷۰.

۳. امام کاظم علیه السلام إِذَا وَعَدْتُمُ الصَّبِيَّانَ فَفُؤَا لَهُمْ فَإِنَّهُمْ يَرَوْنَ أَنَّكُمْ الَّذِينَ تَرْزُقُونَهُمْ. کافی، ج

۶، ص ۵۰.

گفت: می‌خواهم به او خرما بدهم. فرمود: آگاه باش که اگر چنین نکنی، برای تو دروغی نوشته می‌شود.^۱

۴۶. نظرتان در مورد شاد کردن کودک چیست؟

خانه‌ای در بهشت است که به آن، {خانه‌ی} شادی گفته می‌شود و جز کسی که کودکان را شاد کرده باشد، وارد آن نمی‌گردد.^۲ نیز {جمعه‌ها} برای کودکان، گوشت بخیرید و روز جمعه را به یاد آنان بیاورید.^۳

مقصود این است که با خریدن هدیه، خوارکی، این روز را گرامی و به کودکان آموزش دهید.

۱. حکمت نامه کودک، ح ۳۷۸.

۲. رسول خدا ﷺ، کنز العمال، ج ۳، ص ۱۷۰.

۳. رسول خدا ﷺ، مستدرک الوسائل، ج ۶، ص ۹۹.

۴۷. نظرتان درباره شیطنت و بازیگوشی چیست؟

بازی گوشی (شیطنت) بچه در کودکی، مایه‌ی فزونی خرد او در بزرگسالی است.^۱ و خوب است بچه در کودکی بازی گوش باشد تا در بزرگسالی بردبار گردد؛ و شایسته نیست که جز این باشد.^۲

۴۸. گاهی در بین نماز فرزندم از سر و کول من بالا می‌رود چه کاری انجام بدهم بهتر است؟

اجازه دهید داستانی برایتان نقل کنم:

شخصی می‌گوید پیامبر ﷺ به نمازی فراخوانده شده و حسن عسکری در آغوش ایشان بود. پیامبر ﷺ او را مقابل خود بر زمین گذاشت و نماز خواند. وقتی به سجده رفت، سجده را طولانی کرد. از میان مردم، من سرم را بلند کردم. در آن هنگام، حسن عسکری روی شانه‌ی پیامبر خدا بود. وقتی سلام نماز را داد، مردم به ایشان گفتند: ای پیامبر خدا! در نمازت سجده‌ای به جای آوردی که معمولاً این‌گونه سجده نمی‌کردی گویا به شما وحی می‌شد.

۱. رسول خدا ﷺ، کنز العمال، ج ۱۱، ص ۹۱

۲. رسول خدا ﷺ، «تُسْتَحَبُّ عَرَامَةُ الصَّبِيِّ فِي صِغَرِهِ؛ لِيَكُونَ حَلِيمًا فِي كِبَرِهِ» ثُمَّ قَالَ: «مَا

يُنْبَغِي أَنْ يَكُونَ إِلَّا هَكَذَا». کافی، ج ۱۱، ص ۴۵۳.

فرمود: به من وحی نشد؛ لیکن فرزندم بر شانه‌ی من بود و من، خوش نداشتم او را به شتاب بیندازم تا این که خودش پایین بیاید.^۱
داستان دیگری برایتان نقل می‌کنم:

شخصی می‌گوید در حالی که پیامبر خدا ﷺ نماز می‌خواند، حسین علی‌ه السلام آمد و گردن پیامبر ﷺ را گرفت. ایشان با او برخاست و دست او را گرفت و همچنان او را نگه داشت تا به رکوع رفت.^۲
و کودکان را به صف آخر {نماز جماعت} نفرستید، بلکه بین آنها {به وسیله بزرگان} فاصله ایجاد کنید.^۳

۴۹. آیا در شأن اهل بیت علیهم السلام است که با کودکان بازی کنند؟
بله. به طوری کلی نزد هر کسی کودکی هست، باید با او کودکی کند.^۴
در این زمینه چند داستان برایتان نقل می‌کنم:

۱. مناقب ابن شهر آشوب، ج ۴، ص ۲۴.

۲. تاریخ دمشق، ج ۱۴، ص ۱۶۲.

۳. جابر بن عبدالله از امام باقر علیهما السلام. کافی، ج ۳، ص ۴۰۹.

۴. رسول خدا ﷺ: مَنْ كَانَ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَصَابَّ لَهُ. کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۸۳.

شخصی می گوید رسول خدا ﷺ را دیدم که دستان حسین بن علی
علیه السلام را گرفته و پایش را روی پای خود گذاشته است و می فرماید:
«بالا بیا، چشم کوچولو؛ بالا بیا، چشم کوچولو!»^۱

شخصی می گوید پیامبر خدا ﷺ برای حسن و حسین علیهما السلام نیم خیز
نشست و آنان را سوار کرد و دست ها و پاهایشان را مخالف یکدیگر
قرار داد و فرمود: «شتر شما، شتر خوبی است»^۲.

۵۰. شنیده ایم رسول خدا ﷺ کودکان را به خاطر پنج ویژگی
دوست می داشت، لطفاً بفرمائید آن ویژگی ها کدامند؟
رسول خدا ﷺ کودکان را به خاطر پنج ویژگی دوست می داشت:
اول آن که بسیار می گریند؛ دوم آن که با خاک بازی می کنند؛ سوم
آن که بدون کینه دشمنی می کنند؛ چهارم آن که چیزی برای فردا
ذخیره نمی کنند؛ پنجم آن که می سازند و سپس خراب می کنند.^۳

۱. تاریخ دمشق، ج ۱۳، ص ۱۹۴، ح ۳۱۶۱.

۲. بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۲۸۵.

۳. المواعظ العددیه، ص ۲۵۹.

۵۱. آیا دعای والدین تأثیری در تربیت فرزند دارد؟

بله حتماً. دعای پدر برای فرزند، همانند آب مفید برای زراعت است.^۱ و رحمت خدا بر کسی که فرزندش را در نیکو بودنش یاری کند و آن به این است که لغزش‌هایش را درگذرد و میان خود و خدا، برای او دعا کند.^۲

اشاره می‌کنم به دعایی جامع و زیبا از صحیفه سجادیه:

بار خدایا! بازویم را به وجودشان نیرومند گردان و نا به سامانی امورم را به وجودشان استوار کن و نفرات مرا با آنان، فراوان نما و محضر مرا به وجودشان آراسته کن و یادم را به وسیله آنان، زند دار... و مرا در تربیت کردن و ادب آموختن و نیکی کردن به آنان، یاری فرما...^۳

۱. حکمت نامه کودک، ح ۴۱۲.

۲. رسول خدا ﷺ: رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بِرِّهِ وَهُوَ أَنْ يَعْفُوَ عَنْ سَيِّئَتِهِ وَيَدْعُوَ لَهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ. بحارالانوار، چ ۱۰۴، ص ۹۸.

۳. صحیفه سجادیه، دعای ۲۵.

و نیز امام باقر علیه السلام هرگاه غمگین می شد زنان و کودکان را جمع می کرد و دعا می کرد و آن ها امین می گفتند.^۱ و این گونه ادب دعا کردن را به کودکان می آموخت.

۵۲. آیا نفرین در تربیت فرزند اثرگذار است؟

بله. فرزندان را نفرین نکنید، مبادا با اجابت خداوند، همراه شود.^۲ و هر کس فرزندش را نفرین کند، خداوند او را فقیر می گرداند.^۳

۵۳. برای مصیبت از دست دادن کودک توصیه ای بفرمائید.

زمانی که فرزند معاذ بن جبل از دنیا رفت. پیامبر صلی الله علیه و آله در نامه ای چنین فرمودند: سلام بر تو. سپاس می گذارم خداوندی را که جز او شایسته ستایش نیست_ اما بعد_ به من خبر رسیده که تو درباره فرزندت بی تابی می کنی، خداوند تا هنگام مرگ فرزندت تو را از نعمت وجود او بهره مند ساخت و در موعد مقرر جان او را گرفت،

۱. امام صادق علیه السلام كَانَ أَبِي عليه السلام إِذَا حَزَنَهُ أَمْرُ جَمَعَ النِّسَاءَ وَ الصِّبْيَانَ ثُمَّ دَعَا وَ أَمَّنُوا. کافی، ج ۲، ص ۴۸۷.

۲. رسول خدا صلی الله علیه و آله حکمت نامه کودک، ح ۴۱۶.

۳. امام صادق علیه السلام أَيُّمَا رَجُلٍ دَعَا عَلَى وَلَدِهِ أَوْ رَثَهُ اللَّهُ الْفَقْرَ. عده الداعی، ص ۸۹.

انا لله و انا اليه راجعون مبادا بی‌تابی تو ثواب تو را از بین ببرد و اگر {به فرض هم} به ثواب مصیبت خود بررسی می‌دانی که ثواب بزرگی که خدا برای آن آماده کرده، نسبت به کسانی که تسلیم رضا خدا شدند و صبر پیشه کردند بسیار کم است. بدان که بی‌تابی تو هرگز مرده را زنده نمی‌کند و جلو مقدرات را نمی‌گیرد. خوش دل باش و وعده مقرر را بپذیر، مبادا بر چیزی افسوس بخوری که تو و هیچ‌یک از مردم از آن جدایی ندارید و در موعد مقرر فرا خواهد رسید رسید والسلام علیکم و رحمه الله وبرکاته^۱

در پایان از اینکه وقت بالارزش خود را در اختیار ما قرار دادید سپاسگزاریم و امیدواریم که با عمل به این دستورات آسمانی لبخند و شادی را بر لبان شما بنشانیم.

شُکر که این نامه به عنوان رسید

رسید

(نظامی)

^۱. تحف العقول، ص ۵۹.

کتاب نامه:

حکمت نامه کودک، محمدی ری شهری، مترجم: عباس پسندیده،
دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵.

تربیت فرزند (سیره تربیتی پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام)، سید علی
حسینی زاده، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۹۳.

حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت علیهم السلام، محمدجواد مروجی طبسی،
بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۳.

نحن و الأولاد فی مآثر اهل بیت النبوه علیهم السلام، حمزه عندلیب، دلیل ما،
قم، ۱۳۸۰.